บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยและพัฒนาเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการประหยัดของเด็กนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 โรงเรียนบ้านใหม่ทุ่งดินขอ ตำบลหนองปลิง อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ให้เกิดความตระหนักในการประหยัด และนำเอาหลักการที่สำคัญเพื่อนำมาประยุกต์ให้เข้ากับสภาพการดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย 4 ตอนดังต่อไปนี้

1. โรงเรียนบ้านใหม่ทุ่งดินขอ
2. การประหยัด
3. การมีวินัยในตนเอง
4. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

โรงเรียนบ้านใหม่ทุ่งดินขอ

1.1 โรงเรียนบ้านใหม่ทุ่งดินขอ (เรืองฉายอุปถัมภ์) สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรีเขต 2 ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านใหม่ทุ่งดินขอ หมู่ที่ 8 ตำบลหนองปลิง อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี มีพื้นที่ 8 ไร่ 37 ตารางวา เป็นพื้นที่ราชพัสดุ

1.2 ระดับการจัดการศึกษา

1.2.1 ระดับก่อนประถมศึกษา

1) อนุบาล 4 ขวบ จำนวน 1 ห้องเรียน

2) อนุบาล 5 ขวบ จำนวน 1 ห้องเรียน

1.2.2 ระดับประถมศึกษาในช่วงชั้นที่ 1

1) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 1 ห้อง จำนวน 17 คน

2) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 1 ห้อง จำนวน 12 คน

3) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 1 ห้อง จำนวน 10 คน

1.2.3 ระดับประถมศึกษาในช่วงชั้นที่ 2

4) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 1 ห้อง จำนวน 16 คน

5) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 1 ห้อง จำนวน 7 คน

6) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 1 ห้อง จำนวน 6 คน

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

1.3 ประวัติโรงเรียนโดยสังเขป

โรงเรียนบ้านใหม่ทุ่งดินขอ (เรืองฉายอุปถัมภ์) ก่อตั้งวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ 2519 บนที่ดินเป็นราชพัสดุ จำนวน 8 ไร่ 37 ตารางวา มีอาคารเรียนถาวร แบบ 017 จำนวน 1 หลัง โรงอาหารแบบสร้างเอง จำนวน 1 หลัง บ้านพักครู 2 หลัง ส้วมแบบสร้างเอง 1 หลัง แบบ สปช. 601/2526 จำนวน 1 หลัง ถังเก็บน้ำฝนแบบ ฝ. 33 จำนวน 1 ชุดศาลาพักร้อน จำนวน 1 หลัง ปัจจุบันเปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล ปีที่ 1 ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีจำนวนนักเรียน ชาย36 คน นักเรียนหญิง 52 คน รวม 93 คน ครูชาย 1 คน ครูหญิง 3 คน ครูพิเศษ 1 คน รวม 6 คน นักการภารโรง 1 คน

1.4 ด้านการคมนาคม

โรงเรียนบ้านใหม่ทุ่งดินขอ (เรืองฉายอุปถัมภ์) อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอหนองแค เป็นระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร ไม่มีรถยนต์โดยสารประจำทางผ่าน เดินทางโดยอาศัยรถจักยานยนต์รับจ้าง หรือรถยนต์ส่วนตัว ห่างจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 2 เป็นระยะทางประมาณ 38 กิโลเมตร

1.5 ปรัชญาโรงเรียน

"เรียนดี มีวินัย ใฝ่คุณธรรม นำสังคม"

1.6 คำขวัญโรงเรียน

"โรงเรียนน่าอยู่ เรียนรู้อย่างมีคุณค่า
พัฒนาเทคโนโลยี สุขภาพดีถ้วนหน้า"

1.7 วิสัยทัศน์

"บริหารจัดการโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สืบสานภูมิปัญญา พัฒนาเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม พร้อมคุณธรรมนำการศึกษาสู่คุณภาพสากลบนพื้นฐานความเป็นไทย"

1.8 กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านใหม่ทุ่งดินขอ ฯ

นายบัว วงษ์งาม	ประธานกรรมการ
นายมนตรี อินทร์ชัย	ผู้ทรงคุณวุฒิ
พระอธิการพิชัย อิทฺธิญาโณ	ผู้แทนศาสนา
นายอนุชิต คงสมพงษ์	ผู้แทนผู้ปกครอง
นายเฉลิมพร คงสมพงษ์	ผู้แทนศิษย์เก่า
นายอานนท์ ดวนสิงห์	ผู้แทนองค์กรชุมชน
นายยอด อ้นสวาท	ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
นายทวีศักดิ์ ภวนานนท์	ผู้แทนครู
นายชวนทรัพย์ ศรีราชา	ผู้อำนวยการโรงเรียน / เลขานุการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

1.9 สภาพชุมชน

โรงเรียนบ้านใหม่ทุ่งดิน (เรืองฉายอุปถัมภ์) ตั้งอยู่ในชุมชนขนาดเล็ก บนพื้นที่ราบเดิมเป็นชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในปัจจุบันมีโรงงานอุตสาหกรรมมาตั้งอยู่ใกล้กับชุมชนจึงทำให้ชุมชนเปลี่ยนไปเป็นชุมชนที่ประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมเป็นส่วนใหญ่และมีแรงงานจากต่างพื้นที่เข้ามาอยู่อาศัยในบ้านเช่าในบริเวณรอบข้าง ทำให้สภาพชุมชนเปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง มีการจัดสร้างห้องแถวขึ้นมากมายความเป็นอยู่ของชุมชนเปลี่ยนไป การให้เวลาแก่กันและกันเริ่มน้อยลงเพราะผู้ปกครองต้องรีบไปทำงานตั้งแต่เช้าโดยจะให้บุตรทำอาหารกินเองและใช้เงินเป็นก้อนโดยให้บริหารเงินเอง และเกิดปัญหาต่อชุมชนมากขึ้นโดยเฉพาะปัญหาการโจรกรรมทรัพย์สินเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ชีวิตความเป็นอยู่ไม่ปลอดภัยเหมือนก่อน การดูแลเอาใจใส่ลูกหลานในวัยเรียนก็น้อยลงเพราะต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับอาชีพที่ตนประกอบอยู่

การประหยัด

1. ความหมายของการประหยัด

การประหยัด เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในสังคมทุกชนชาติ เพราะถ้าประชาชนในทุกระดับเศรษฐกิจสังคม รู้จักใช้จ่ายทรัพย์สินของตนอย่างมีประสิทธิภาพ สังคมและประเทศชาติก็จะมีเศรษฐกิจดี มีความเป็นปึกแผ่นมั่นคง ทำให้มีผู้กล่าวถึงความหมายของคำว่า "ประหยัด" ได้หลากหลายดังนี้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน 2546, หน้า 510) ให้ความหมาย "ประหยัด" ว่า ยับยั้งระมัดระวัง เช่น ประหยัดปาก ประหยัดคำ ใช้จ่ายแต่พอควรแก่ฐานะ

รัญชิดา สุกิจปาณีนิจ (2547, หน้า12) กล่าวว่า การประหยัด หมายถึง การรู้จักใช้จ่ายทรัพย์สิน หรือทรัพยากรที่พึงสงวนไว้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมถึงการปฏิบัติตนอย่างถูกต้องเหมาะสมกับสภาพฐานะและความเป็นอยู่แห่งตน

วิชิต อิสระวิริยะกุล (2527, หน้า 117-118) ในโครงการสอนเรื่องการประหยัด ซึ่งสอนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 ได้ให้ความหมายของการประหยัด คือ การรู้จักจ่ายทรัพย์สินหรือทรัพยากรที่พึงสงวนไว้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมถึงการปฏิบัติตนอย่างถูกต้องเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจความเป็นอยู่แห่งตน สอดคล้องกับหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2529, หน้า 2) ให้ความหมายของ "การประหยัดและการออม" ว่า หมายถึง การรู้จักออมทรัพย์สิน เวลา ทรัพยากร ทั้งส่วนตนและสังคมตามความจำเป็นให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด รวมทั้งการรู้จักดำรงชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพฐานะความเป็นอยู่ส่วนตนและสังคม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

กองวิจัยทางด้านการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2542, หน้า 13) ให้ความหมาย"ประหยัด" ว่า หมายถึง การรู้จักใช้จ่ายเงินหรือสิ่งของเครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ ตามความจำเป็นหรือความต้องการอย่างมีเหตุผล โดยยึดหลักความพอดีและเหมาะสม คือ พยายามใช้ให้น้อยที่สุดแต่คุ้มค่า และได้ประโยชน์มากที่สุด

อำนวย แดงรอด (2540, หน้า 8) ให้ความหมาย "ประหยัด" ว่า หมายถึง การรู้จักอดออม การรู้จักบริโภคสินค้าเท่าที่จำเป็นและลดการใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือย

พงศ์จิรา สินพยัคฆ์ (2542, หน้า 60) ให้ความหมาย "การประหยัด" โดยใช้คำว่า "การออม"ว่า หมายถึง การลดการบริโภคในปัจจุบันเพื่อสามารถบริโภคในอนาคตได้มากขึ้น อาจกล่าวได้ว่า การประหยัดหรือการออมคือการบริโภคอย่างฉลาด รู้จักบริโภคเศรษฐทรัพย์ในปริมาณที่พอดีกับความต้องการหรือความจำเป็นจริง ๆ จึงมีผลให้มีรายได้เหลือเก็บเป็นเงินออมเพื่อการใช้จ่ายในอนาคตได้

สุภัทรา เองวาณิชย์ (2541, หน้า 20) ให้ความหมายของพฤติกรรมประหยัดว่า หมายถึงการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันอย่างประหยัด ตามการรับรู้ภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจของประชาชนในด้านต่างๆ เช่น ความเป็นอยู่ในบ้าน ที่ทำงาน โรงเรียน การพักผ่อนหย่อนใจ การศึกษา เป็นต้น

รังสรรค์ หนองสองห้อง (2542, หน้า 2) กล่าวถึงความหมายของการประหยัดไว้ว่า การประหยัดไม่ใช่การตระหนี่ถี่เหนียว แต่หมายถึงการรู้จักใช้เงินหรือทรัพยากรอย่างมีคุณค่า

ภัทราพันธ์ หรุ่นรักวิทย์ (2545, หน้า 36) การประหยัด หมายถึง การตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญ รวมทั้งรู้จักใช้ทรัพย์สิน เวลา และสิ่งของเครื่องใช้ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด

รัญชิตา สุกิจปาณีนิจ (2547, หน้า 12) สรุปได้ว่า "การประหยัด" หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพย์สิน และทรัพยากรทั้งส่วนตัวและส่วนรวมตามความจำเป็น ให้เกิดประโยชน์ และคุ้มค่ามากที่สุด

ฉะนั้น จากความหมายของการประหยัดข้างต้น พอสรุปได้ว่า การประหยัด หมายถึง การแสดงออกถึงการรู้จักยับยั้งใจและรู้จักวางแผนในการใช้เงิน สิ่งของเครื่องใช้ และทรัพยากรธรรมชาติทั้งที่เป็นส่วนตนและส่วนรวมอย่างระมัดระวัง พอดีกับความจำเป็นเกิดประโยชน์สูงสุด คุ้มค่า สมควรแก่ฐานะและรักษาไว้ให้มีใช้ได้ยาวนาน

2. ประเภทของการประหยัด

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2542, หน้า 19) ได้แบ่งประเภทของการประหยัดออกเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

1. การประหยัดทรัพย์ หมายถึง การรู้จักใช้จ่ายทรัพย์สินเงินทองที่มีอยู่หรือที่หามาได้ในทางที่เหมาะสม และเป็นประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัวตามความจำเป็นอย่างแท้จริง สามารถปลูกฝังได้ได้แก่ แบ่งทรัพย์ออกเป็นสัดส่วน ใช้จ่ายตามสัดส่วนให้พอดี เลือกซื้อหา

สิ่งของหรือเครื่องใช้ตามควรแก่ฐานะ ไม่เที่ยวเตร่ในสถานเริงรมย์ต่างๆ ละทิ้งค่านิยมที่ไม่ดี เช่น ใช้ของราคาแพงๆ นิยมใช้ของมาจากต่างประเทศ

2. การประหยัดเวลา หมายถึง การที่รู้จักคุณค่าของเวลาและใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมให้มากที่สุด โดยไม่ปล่อยให้เวลาเสียไปโดยเปล่าประโยชน์ ได้แก่ รู้จักแบ่งเวลาให้เป็นสัดส่วนและใช้เวลาให้ถูกทาง พยายามใช้เวลาให้เป็นประโยชน์มากที่สุด ไม่ทำให้คนอื่นเสียเวลาเพราะตัวเราเป็นต้นเหตุ

3. การประหยัดทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การรู้จักประโยชน์และคุณค่าของทรัพยากรต่างๆ เช่น ดิน น้ำ อากาศ แร่ธาตุ ต้นไม้ เป็นต้น ที่มีอยู่ตามธรรมชาติโดยสามารถใช้ประโยชน์ในทรัพยากรเหล่านั้นให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าต่อตนเองและสังคม ได้แก่ ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าไม่ทำลายทรัพยากรให้เสียหาย ต้องถือว่าเป็นเจ้าของร่วมกัน ควรหาเพิ่มหรือสร้างขึ้นมาทดแทนส่วนที่เสียหาย

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2529, หน้า 74) ได้กล่าวถึงประเภทของการประหยัดไว้ดังนี้

1. การประหยัดเงิน หมายถึง การรู้จักวางแผน การใช้จ่ายเงินให้เกิดประโยชน์คุ้มค่ามากที่สุด เหมาะสมกับรายรับมีการเก็บออมยับยั้งความต้องการของตน อันเป็นผลทำให้ใช้เงินอยู่ในของเขตที่พอเหมาะพอควร ตัดสินใจใช้เงิน โดยคำนึงถึงประโยชน์ความคุ้มค่า ความจำเป็นของตนเองอย่างรอบคอบไม่ตระหนี่ถี่เหนียวเกินไป

2. การประหยัดเวลา หมายถึง การรู้จักวางแผนการใช้เวลาของตน ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ คุ้มค่ามากที่สุด

3. การประหยัดทรัพยากร หมายถึง การใช้ และรักษาวัตถุสิ่งของที่มีอยู่ตามธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด

4. การประหยัดสิ่งของเครื่องใช้ หมายถึง การรู้จักใช้สิ่งของเครื่องใช้ของตนและส่วนรวมให้เกิดประโยชน์ คุ้มค่ามากที่สุด รักษาและซ่อมแซมสิ่งของเครื่องใช้ทั้งของตนเองและของส่วนรวมให้ใช้งานได้อยู่เสมอ ไม่ใช้จ่ายสิ่งของเครื่องใช้อย่างฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็นด้วยความเคยชินหรือความสะดวกสบายของตน เช่นให้ความร่วมมือในการประหยัดไฟฟ้าและน้ำประปาของส่วนรวม

วิชิต อิสระวิริยะกุล (2527, หน้า 117-118) แบ่งการประหยัดเป็น 3 ประเภท คือ

1. การประหยัดทรัพย์ หมายถึง การรู้จักจัดสัดส่วนรายได้ของตนตามความจำเป็น รู้จักเลือกซื้อสิ่งของที่สามารถใช้ได้อย่างคุ้มค่ามากที่สุดไม่ฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่าย เลือกใช้จ่ายแต่สิ่งที่จำเป็นเท่านั้น

2. การประหยัดเวลา หมายถึง การรู้จักคุณค่าของเวลาและใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมให้มากที่สุด โดยไม่ปล่อยเวลาให้ผ่านไปโดยไร้ประโยชน์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

3. *การประหยัดทรัพยากรธรรมชาติ* หมายถึง การรู้จักประโยชน์และคุณค่าของทรัพยากรต่างๆ เช่น ดิน น้ำ อากาศ ต้นไม้ เป็นต้น ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ โดยใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าต่อตนเองและสังคมจากการศึกษาเอกสารในเรื่องประเภทของการประหยัดนั้นมีทั้งส่วนที่คล้ายและส่วนที่ต่างกัน แต่โดยภาพรวมแล้วนั้นพอที่จะสรุปได้ว่า การประหยัดแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ การประหยัดเงิน การประหยัดเวลา การประหยัดสิ่งของเครื่องใช้ และ ทรัพยากรตามธรรมชาติ

3. ประโยชน์ของการประหยัด

การประหยัด เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญอย่างหนึ่ง ในสังคมของชนชาติที่ถือว่าเป็นอารยะชน เพราะถ้าทุกคนในประเทศชาติรักการใช้จ่ายทรัพย์ของ ตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ ครอบครัว สังคมและประเทศชาตินั้นจะมีเศรษฐกิจดี มีความเป็นปึกแผ่นมั่นคง ปัจจุบันคนไทยเกือบทั้งประเทศกำลังประสบกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ถึงแม้ว่าจะมีโครงการให้ความช่วยเหลือจากสถาบันและหน่วยงานของทั้งภาครัฐและเอกชน แต่แนวทางเหล่านั้นก็ยังไม่เพียงพอที่จะบำบัดทุกข์ของประชาชนได้ เพราะวิกฤตที่เกิดขึ้นนี้รุนแรงมาก อย่างไรก็ตามหลายฝ่ายก็เชื่อว่า พลังความร่วมมือร่วมใจจากประชากรที่มีคุณภาพจะช่วยนำพาประเทศชาติให้รอดพ้นจากวิกฤตครั้งนี้ไปได้ด้วยเหตุผลนี้การพัฒนาคุณภาพของประชากร จึงเป็นเรื่องที่สำคัญและคุณธรรมที่เอื้อต่อการฟื้นฟูและพัฒนาเศรษฐกิจก็คือพฤติกรรมประหยัดดังพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) ที่พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทยในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ เมื่อปีพุทธศักราช 2503 ความว่า *"ข้าพเจ้าใคร่จะได้กล่าวถึงความสำคัญของการประหยัด ซึ่งรัฐบาลได้ชักชวนให้แต่ละคนปฏิบัติ คงจะได้ตระหนักอยู่ทั่วกันแล้วว่า การใช้จ่ายโดยการประหยัดนั้นจะเป็นหลักประกันความสมบูรณ์พูนสุขของผู้ประหยัดเองและครอบครัว ช่วยป้องกันความขาดแคลนในวันข้างหน้า การประหยัดดังกล่าวนี้จะมีผลดีไม่เฉพาะกับผู้ประหยัดเท่านั้นแต่ยังจะเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติอันขึ้นอยู่กับฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนพลเมือง ถ้าแต่ละคนทำการประหยัดและช่วยผดุงฐานะของตนเองเป็นส่วนรวม "* จากกระแสพระราชดำรัสที่พระราชทานให้แก่พสกนิกรชาวไทยเพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติกันแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชการที่ 9) ก็ยังทรงเป็นผู้นำด้านการประหยัดคือทรงดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจที่กำลังเป็นอยู่ จะทรงใช้ของแพงแค่ไหนก็ได้แต่พระองค์กลับไม่ทรงทำเช่นนี้ ตัวอย่างเช่น ฉลองพระองค์ปีแล้วปีเล่าก็จะทรงอยู่ในลักษณะนั้น ฉลองพระบาทก็ทรงใช้ของที่ผลิตในประเทศ นาฬิกาก็ทรงใช้อยู่เรือนนั้น ราคาไม่เท่าไร หรืออย่างการเสวยก็เช่นกัน เสวยโดยไม่เคยปรุงแต่งรสชาติและทรงไม่เคยบ่นว่าอร่อยหรือไม่อร่อย เครื่องใช้ทุกอย่างของพระองค์นั้นทรงใช้อย่างประหยัด ทรงเป็นผู้นำด้านการประหยัดอย่างแท้จริง ทรงใช้ชีวิตส่วนพระองค์อย่างเรียบง่าย" (รัญชิตา สุกิจ, 2547, หน้า 15)

สรุปแล้วจะเห็นว่า พฤติกรรมการประหยัดมีความสำคัญมากในทุกยุคทุกสมัยฉะนั้น นักเรียนในช่วงวัยรุ่นทุกคนจะต้องร่วมมือร่วมใจกันประหยัด ซึ่งจะช่วยนำพาไปสู่ความสมบูรณ์พูนสุขของตนเองและครอบครัว กล่าวคือ เมื่อนักเรียนรู้จักการใช้จ่ายเงิน สิ่งของเครื่องใช้และทรัพยากรธรรมชาติทั้งที่เป็นของส่วนตนและส่วนรวมนั้นจนเป็นนิสัยเกิดพฤติกรรมการประหยัดขึ้นตั้งแต่ยังเยาว์วัย ทำให้มีเงินเก็บเงินสะสมไว้ใช้ในอนาคต มีสิ่งของเครื่องใช้และทรัพยากรธรรมชาติใช้ได้ยาวนานเป็นการช่วยป้องกันความขาดแคลนในวันข้างหน้าทั้งของตนเองและครอบครัว เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคตจะเป็นคนดีของสังคมและประเทศชาติ ดังนั้น ประชาชนชาวไทยทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนช่วงวัยรุ่นที่กำลังศึกษาอยู่ สมควรที่จะนำแนวทางของพระองค์มาประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นนิสัย ซึ่งหากปฏิบัติตามแล้วก็จะได้รับผลประโยชน์ของการประหยัดคือ ทำให้ตั้งตัวได้ มีฐานะมั่นคง เป็นคนมีระเบียบในการดำรงชีวิต ทำให้ครอบครัวมั่นคง ไม่เดือดร้อนประเทศชาติเจริญรุ่งเรือง และเศรษฐกิจของประเทศชาติมีความมั่นคง

4. คุณลักษณะของผู้มีพฤติกรรมการประหยัด

ชาตรี ศิริสวัสดิ์ (2541, หน้า 13) ได้กล่าวถึงบุคคลที่มีการกระทำให้เกิดการประหยัดว่าควรมีลักษณะดังนี้ คือ มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ไม่แปรเปลี่ยนไปตามแฟชั่น ใช้จ่ายเงินจำนวนน้อยของตนให้เกิดประโยชน์มากที่สุด คิดก่อนใช้จ่ายและจ่ายเท่าที่จำเป็นเสมอ ไม่ใช้จ่ายอย่างสุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือย แต่ก็มิได้ตระหนี่ถี่เหนียวจนเกินสมควรแก่เหตุ รู้จักใช้ ดูแลและบูรณะทรัพย์สิ่งของเครื่องใช้ทั้งของตน และของส่วนรวม มีการวางแผนใช้จ่ายให้รอบคอบโดยมีสัดส่วน และรู้จักมีความคิดเพิ่มพูนทรัพย์ ด้วยการแบ่งเก็บหรือนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อีก จากที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า ลักษณะของผู้ที่มีพฤติกรรมการประหยัดนั้นจะเป็นผู้ที่รู้จักวางแผนและคิดก่อนที่จะใช้จ่ายเงิน สิ่งของเครื่องใช้และทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด ไม่ใช้จ่ายอย่างสุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือย มีการดูแลและบูรณะทรัพย์ สิ่งของเครื่องใช้ทั้งของตนและของส่วนรวมให้ใช้ได้ยาวนาน

5. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการประหยัด

พฤติกรรมการประหยัดเป็นการผสมผสานกันระหว่างความรู้ความคิด ความเชื่อ เจตคติ ค่านิยม และความคิดเห็นที่เกิดจากผลการประเมินค่าความสำคัญด้านการประหยัดที่ผ่านมากระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ ซึ่งเป็นกระบวนการรับรู้ ที่มีสถาบันต่างๆ เป็นเครื่องกำหนด เช่น ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และสื่อมวลชน อันประกอบด้วยความสนใจความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้ พฤติกรรมในเรื่องการประหยัด จึงเป็นผลส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้เฉพาะเรื่องซึ่งเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลในทางความรู้สึก เจตคติ ความเชื่อถือ ค่านิยมและความพร้อมในการปฏิบัติที่จะส่งเสริมให้เกิดการประหยัด (พิมลพรรณ สุทธิวงศ์, 2537, หน้า 63)

พระพิศาลธรรมพาที (มติชน 2541, หน้า 17) กล่าวว่า อยากให้ทุกคนยึดหลักพระพุทธศาสนา อย่าตกเป็นเหยื่อของโลกสวยๆ เสียงเพราะๆ กลิ่นหอมๆ อย่าตะกละตะกลามกินเกินใช้เกิน เที่ยวกิน เล่นกิน จะกลายเป็นเรื่องลุ่มหลง ทำให้อดอยากลำบาก ประเทศชาติจะยากจนไปอีก ยึดความเขียมประหยัดเป็นหลักดำเนินชีวิต

วีรพงษ์ รามางกูร (ข่าวสด 2540, หน้า 11) กล่าวว่า ขณะนี้ทุกฝ่ายจะต้องหันหน้ามาร่วมมือแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง เพื่อให้ประเทศชาติอยู่รอดได้ ต่อไปนี้คนไทยทั้งชาติต้องประหยัด ใช้จ่ายอย่างมีสติจากแนวคิดตามที่ได้กล่าวมาแล้วพอสรุปได้ว่า พฤติกรรมการประหยัดนั้น เป็นผลส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้เฉพาะเรื่อง ซึ่งเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความรู้สึกเจตคติ ความเชื่อถือ ค่านิยมและความพร้อมในการปฏิบัติที่จะส่งเสริมและพัฒนาให้เกิดการประหยัด ในประชาชนทุกคนควรจะมีการปฏิบัติอย่างจริงจัง ซึ่งจะต้องมีการปลูกฝังและฝึกฝนตั้งแต่ยังเป็นเด็กเล็กๆ ในระดับชั้นประถมศึกษาและต่อเนื่องไปจนถึงวัยรุ่นในระดับชั้นมัธยมศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กที่เรียนอยู่ในช่วงชั้นที่ 4 เป็นวัยที่มีเหตุผลมากขึ้น เด็กวัยนี้ผู้สอนจะต้องให้ความรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถที่จะประพฤติปฏิบัติได้อย่างถูกต้องจนเป็นนิสัยในการดำเนินชีวิตประจำวัน จึงจะเกิดประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ อันจะเป็นผลดีต่อตนเอง ครอบครัว ต่อเนื่องไปตลอดจนถึงสังคมและประเทศชาติทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ปิ่นสุวรรณ เดสยานนท์ (2526, หน้า 25) ศึกษาความคิดรวบยอดเกี่ยวกับค่านิยมพื้นฐานเรื่องการประหยัดและออม ของนักเรียนชั้นมัธยมปีที่ 3 ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าค่านิยมอยู่ในระดับที่พึงประสงค์ นักเรียนหญิงมีค่านิยมด้านการประหยัดและออมสูงกว่าผู้ชาย

ชุดินาถ รัตนจรณะ (2527, หน้า 59) ได้ทำการศึกษาค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการของนักศึกษาปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคกลาง จำนวน 780 คน ผลการวิจัยพบว่านักศึกษาโดยส่วนรวมมีค่านิยมพื้นฐานด้านการประหยัดและการออม อยู่ในระดับปานกลางและนักศึกษาหญิงมีค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการสูงกว่านักศึกษาชายทุกด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สุภัทรา เฮงวาณิชย์ (2541, หน้า 132) ทำการศึกษาเรื่อง การรับรู้ภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจในช่วงปี พ.ศ. 2540 - 2541 และพฤติกรรมประหยัดของบิดามารดาและบุตรวัยรุ่น ผลการวิจัยพบว่าบุตรวัยรุ่น มีพฤติกรรรมการประหยัดในระดับปานกลาง และบุตรวัยรุ่นที่มีเพศต่างกันมีพฤติกรรมการประหยัดไม่แตกต่างกัน

เนตรนภิส กาฬเนตร (2543, หน้า บทคัดย่อ) ศึกษาอิทธิพลของลักษณะการรับชมโทรทัศน์ที่มีต่อจิตลักษณะและพฤติกรรมประหยัดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 375 คนผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีเพศ และอาชีพของบิดามารดาต่างกัน มีพฤติกรรมการประหยัดต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยนักเรียนหญิงมีพฤติกรรมการประหยัดสูงกว่านักเรียนชาย

รัญชิตา สุกิจปาณีนิจ (2547, หน้า บทคัดย่อ) ทำการศึกษาพฤติกรรมประหยัดในการซื้อเครื่องแต่งกายของนิสิตชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยใช้ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนโดยมีจุดการอธิบายและทำนายความตั้งใจที่จะทำพฤติกรรมประหยัดในการซื้อเครื่องแต่งกายและพฤติกรรมประหยัดในการซื้อเครื่องแต่งกาย ด้วยตัวแปรจากทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ปีการศึกษา 2546 จำนวน 310 คน ผลการวิจัยพบว่า ปริมาณความตั้งใจและพฤติกรรมประหยัดในการซื้อเครื่องแต่งกาย นิสิตชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร มีความตั้งใจที่จะทำพฤติกรรมประหยัดในการซื้อเครื่องแต่งกายสูง และมีพฤติกรรมประหยัดในการซื้อเครื่องแต่งกายปานกลาง

พฤฒิพล นิ่มพร้าว (2547, หน้า บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการประหยัดของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 โรงเรียนนวมินทราชินูทิศสตรีวิทยา พุทธมณฑล เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร จำนวน 320 คน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการประหยัดของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ได้แก่ เพศหญิง ลักษณะมุ่งอนาคตสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับบิดามารดา สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อน ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางลบกับการประหยัดของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3ได้แก่ เพศชาย ปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับการประหยัดของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ได้แก่ รายได้ที่ได้รับจากผู้ปกครองต่อวัน ฐานะทางเศรษฐกิจของบิดามารดา และ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการประหยัดของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ได้แก่สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับบิดามารดา สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อน ลักษณะมุ่งอนาคต

พิรุณ ขำเลิศ (2529 ,หน้า 51) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง education and energy จากการสุ่มแล้ว แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ซึ่งทั้ง 2 กลุ่มได้รับการอบรมเกี่ยวกับวิธีการประหยัดจากการดูภาพชุดและฟังจากการบันทึกเสียง แต่กลุ่มทดลองจะต้องเข้าร่วมอภิปรายเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดอีกเป็นเวลา 45 นาที หลังจากได้รับการอบรมแล้ว ผลการวิจัยพบว่า การอภิปรายหลังการอบรมด้วยภาพชุด และแถบบันทึกเสียงเป็นวิธีการที่จะถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการประหยัดทรัพยากร โดยพิจารณาจากการตอบแบบทดสอบสูงกว่า

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวกับการวิจัยเรื่องพฤติกรรมการประหยัดข้างต้นดังกล่าว พอสรุปได้ว่า คุณลักษณะพื้นฐานที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการประหยัด ได้แก่ เพศ อาชีพของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง รายได้ที่ได้รับจากผู้ปกครองและส่วนปัจจัยทางด้านสังคม คือ การควบคุมดนเอง การมุ่งอนาคต ทำให้ผู้วิจัยมีสนใจที่จะศึกษาตัวแปรพื้นฐาน ได้แก่ เพศ อาชีพ ของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง รายได้ที่ได้รับจากผู้ปกครอง และยังมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการ ประหยัด คือ ลักษณะการพักอาศัย ลักษณะของรายรับที่ได้จากผู้ปกครอง ซึ่งยังไม่มีผู้วิจัยท่านใดทำการศึกษาในเรื่องนี้ว่า มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการประหยัดหรือไม่

อย่างไร สำหรับพฤติกรรมการประหยัดนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ซึ่งอยู่ในช่วงวัยที่กำลังศึกษาและยังมีผลต่อเศรษฐกิจของครอบครัว ผู้วิจัยจึงได้นำมาเป็นตัวแปรตามในการศึกษาครั้งนี้

6. แนวทางการสร้างเสริมพฤติกรรมการประหยัด

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2540, หน้า 50-51) เสนอแนวทางในการพัฒนาพฤติกรรมประหยัดว่าบุคคลควรมีการปฏิบัติดังนี้

1. มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย
2. มีความพอดีในการบริโภค ละเว้นการผ่อนส่งที่เกินความสามารถ
3. ใช้ทรัพยากรและเวลาให้เป็นประโยชน์มากที่สุด
4. คำนึงถึงฐานะและเศรษฐกิจ คิดก่อนจ่าย และใช้เท่าที่จำเป็น
5. ไม่ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยหรือตระหนี่ถี่เหนียวจนเกินไป
6. จัดงานและพิธีต่าง ๆ โดยใช้เท่าที่จำเป็น
7. เพิ่มพูนทรัพย์ด้วยการเก็บและนำไปทำให้เกิดประโยชน์
8. รู้จักใช้ ดูแลรักษา และบูรณะทรัพย์ทั้งของตนเองและของส่วนรวม
9. วางแผนการใช้จ่ายให้รอบคอบ มีสัดส่วนและออมไว้บ้างตามสมควร

สำรอง เพ็งหนู (2524, หน้า 2-4) เสนอแนวทางในการพัฒนาการประหยัดว่าบุคคลสามารถกระทำได้ดังนี้

1. การประหยัดทรัพย์

1.1 แบ่งทรัพย์ออกเป็นสัดสวน ใช้จ่ายตามสัดส่วนให้พอดี

1.2 เลือกซื้อหาสิ่งของหรือเครื่องใช้ตามควรแก่ฐานะ

1.3 งดใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็นต่าง ๆ

1.4 ไม่เที่ยวเตร่ในสถานที่เริงรมย์ต่าง ๆ

1.5 ละทิ้งค่านิยมที่ไม่ดี เช่น ใช้ของราคาแพง ๆ การนิยมใช้ของต่างประเทศและของใช้ฟุ่มเฟือยต่าง ๆ

2. การประหยัดเวลา

2.1 รู้จักแบ่งเวลาให้เป็นสัดส่วน และใช้เวลาให้ถูกทาง

2.2 พยายามใช้เวลาให้เป็นประโยชน์มากที่สุด

2.3 ไม่ทำให้คนอื่นเสียเวลาเพราะตนเองเป็นสาเหตุ

3. การประหยัดทรัพยากรธรรมชาติ

3.1 ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า

3.2 ใช้ทรัพยากรเท่าที่จำเป็น

3.3 ไม่ทำลายทรัพยากรให้เสียหายหรือเสื่อมคุณค่า โดยไม่มีเหตุผลอันควร

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

3.4 ต้องถือว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อสังคม และเป็นของส่วนรวม การทำลายทรัพยากรถือว่าเป็นการทำลายทรัพย์สินของสังคม

3.5 ควรหาทางเพิ่มหรือสร้างทรัพยากรขึ้นทดแทนส่วนที่ต้องเสียหาย หรือถูกทำลายจากการศึกษาแนวทางในการพัฒนาการประหยัดนั้น พอสรุปได้ว่าบุคคลต้องมีการพัฒนาการประหยัดอันได้แก่ ประหยัดทรัพย์สินเงินทอง เวลา สิ่งของเครื่องใช้และทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งส่วนตนและส่วนรวม รู้จักดำรงชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพฐานะความเป็นอยู่ของตนแล้ว ซึ่งหากประพฤติปฏิบัติได้จนเกิดเป็นนิสัย ย่อมจะเกิดผลดีต่อเศรษฐกิจของตนเองครอบครัวและประเทศชาติทั้งในปัจจุบันและอนาคตข้างหน้า

7. การประหยัดตาม นโยบายขับเคลื่อนแผนชุมชน ขจัดความยากจน

ศูนย์อำนวยการต่อสู้กับความยากจนเพื่อชนะความยากจน กระทรวงมหาดไทย (ศตจ.มท.)(2548 - 2551 หน้า 70) ประกอบด้วย ได้อธิบายถึงหลักการประหยัดของนักเรียนนักศึกษาไว้ว่า

7.1 การทำบัญชีรายรับ – รายจ่ายของครัวเรือน

การทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย หมายถึง การบันทึกการใช้จ่ายของเงินที่ได้จากผู้ปกครองลงในสมุดบันทึกเป็นประจำทุกวัน และ หลักการประหยัดของนโยบายขับเคลื่อนแผนชุมชน ขจัดความยากจน ศูนย์อำนวยการต่อสู้กับความยากจนเพื่อชนะความยากจน กระทรวงมหาดไทย (ศตจ.มท.)(2548 - 2551, หน้า 64) ได้แสดงประโยชน์และวิธีการทำบัญชีรายรับ – รายจ่ายไว้ว่า

7.1.1 ประโยชน์ของการทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย คือ

1) เพื่อเตือนความจำ ว่ารับเงินอะไรบ้าง จ่ายเงินอะไรบ้าง

2) เพื่อช่วยคุมรายจ่ายส่วนตัว ทำให้รู้จักการประหยัด ตัดค่าใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือย

3) เพื่อทำให้รู้ยอดเงินรายได้ และจัดแบ่งส่วนเพื่อการออม

4) เพื่อช่วยในการปลดหนี้ ทำให้ชำระหนี้ทันตามกำหนดเร็วขึ้น

5) เพื่อช่วยในการวางแผนการลงทุนในครั้งต่อไป จากข้อมูลที่จดไว้จะทำให้รู้ว่า ที่ผ่านมามีกำไรหรือขาดทุน และช่วยให้รู้จากวางแผนประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสม

หน่วยงานที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย

1. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
2. สหกรณ์จังหวัด และสหกรณ์อำเภอ
3. สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด และ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ
4. กรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
5. กรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

1.2 ตัวอย่างตารางบัญชีรายรับ – รายจ่าย

ตาราง 3 ตัวอย่าง บัญชีรายรับ – รายจ่าย ประจำเดือน..... พ.ศ. .....

ว ด ป (1)	รายการ (2)	รายรับ (บาท) (3)	รายจ่าย (บาท)					รวมจ่าย (10)
			ค่าอาหาร (4)	ค่าของใช้ (5)	ค่าเครื่องแต่งตัว (6)	ค่าอุปกรณ์การเรียน (7)	อื่น ๆ (9)	
	รวม							

ที่มา : หลักการประหยัดของนโยบายขับเคลื่อนแผนชุมชน ขจัดความยากจน ศูนย์อำนวยการต่อสู้กับความยากจนเพื่อชนะความยากจน กระทรวงมหาดไทย (ศตจ.มท.)(2548 - 2551)

สรุป มีรายรับ บาท
มีรายจ่าย บาท
มีรายรับมากกว่ารายจ่าย บาท

หมายเหตุ

1. การเปรียบเทียบว่ามีรายรับหรือรายจ่ายมากกว่าให้เปรียบเทียบยอดรวม ของช่อง (3) และช่อง (10) ถ้าช่อง (3) มากกว่าช่อง (10) แสดงว่า **รายรับมากกว่ารายจ่าย** ถ้าช่อง (10) มากกว่าช่อง (3) แสดงว่า **รายจ่ายมากกว่ารายรับ**

7.2 การควบคุมรายจ่าย/ลดการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น

การควบคุมรายจ่าย/ลดการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น หมายถึง การควบคุมการใช้จ่ายในด้านที่ไม่จำเป็นให้เหลือแต่สิ่งที่จำเป็น และ หลักการประหยัดของนโยบายขับเคลื่อนแผนชุมชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

ขจัดความยากจน ศูนย์อำนวยการต่อสู้กับความยากจนเพื่อชนะความยากจน กระทรวงมหาดไทย (ศตจ.มท.)(2548 - 2551 หน้า 65) ได้แสดงวิธีการลดการใช้จ่ายไว้ว่า

1.การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน

2.การประหยัดพลังงาน (น้ำ/ไฟ/น้ำมัน)

3.การลดละเลิกอบายมุข

4.การดูแลรักษาสุขภาพ

การมีวินัยในตนเอง

1. ความหมายของการมีวินัย ในเรื่องเกี่ยวกับความหมายของวินัย มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้

กองวิจัยการศึกษา กรมวิชาการ (2542, หน้า 20) ได้ให้ความหมายของวินัยไว้ว่า วินัย คือ ระเบียบปฏิบัติตามแนวความคิดของชนกลุ่มต่าง ๆ จุดประสงค์ก็เพื่อให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขของชนกลุ่มนั้น ๆ การดำรงชีวิตอย่างมี ระเบียบ แบบแผน ข้อบังคับหรือข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมความประพฤติของบุคคลในสังคม เพื่อให้สังคมนั้นควบคุมตนเองทั้งด้านอารมณ์ พฤติกรรมและผลของการกระทำ ซึ่งจะมีผลดีต่อตนเอง สังคมและหมายรวมถึงกระบวนการฝึกอบรมให้บุคคลมีวินัยในตนเองสืบไปทั้งยังสามารถการควบคุมตนเองทั้งทางอารมณ์และพฤติกรรมให้เป็นไปตามที่ตนต้องการแม้จะมีสิ่งเร้าจากภายนอก เช่น บุคคลอื่นหรือสิ่งเร้าจากภายในรวมไปถึงอุปสรรคหรือความปรารถนาก็ตาม ก็ยังไม่เปลี่ยนพฤติกรรมที่ตนตั้งใจไว้ รวมไปถึงการรู้จักกาลเทศะ การไม่กระทำการใด ๆ อันก่อให้เกิดความยุ่งยากต่อตนเองและผู้อื่น สนใจ เอาใจใส่ต่อสังคม ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมแม้จะมีสิ่งเร้าภายในตนเองเป็นอุปสรรคก็ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่มุ่งหวังไว้โดยอาศัยแรงจูงใจที่สัมพันธ์กับอุดมคติที่บุคคลสร้างขึ้นสำหรับตนเอง หรือเป็นการควบคุมพฤติกรรมของตนเองให้เป็นไปตามความตั้งใจ และยังมีมีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้

สุชา จันทร์เอม (2515, หน้า 19) ได้ให้ความหมายของวินัยไว้ว่า หมายถึง การรู้จักปฏิบัติตามระเบียบและข้อกำหนดกฎเกณฑ์ซึ่งกลุ่มได้ตกลงกันตั้งขึ้นสำหรับสมาชิกปฏิบัติเพื่อช่วยให้สังคมนั้น ๆ อยู่ด้วยกันอย่างราบรื่น มีความสุขและความสำเร็จ โดยอาศัยการฝึกอบรมให้รู้จักปฏิบัติตน รู้จักควบคุมตนเอง

พระราชวรมุนี (2518, หน้า 42) ให้ความหมายของวินัยไว้ว่า หมายถึง ข้อบัญญัติที่วางไว้เป็นหลักกำกับความประพฤติให้เป็นระเบียบเรียบร้อยเสมอกัน

สุโท เจริญสุข (2520, หน้า 36) ให้ความหมายของวินัยไว้ว่า หมายถึง พฤติกรรมที่อยู่ในการควบคุมอันก่อให้เกิดผลดีและความก้าวหน้าทั้งมวล พฤติกรรมอันอยู่ในการควบคุมนี้รวมถึงการควบคุมตนเองด้วย

กูด (Carter V.Good 1973, หน้า 223) ให้ความหมายของวินัยไว้ว่า หมายถึง การควบคุมการกระทำไม่ว่าจะเป็นการบังคับบัญชาจากภายนอกหรือโดยตนเองและผลของการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

ควบคุมหรือการบังคับความต้องการ แรงกระตุ้น ความปรารถนา หรือความสนใจเพื่อให้เป็นไปตามอุดมคติหรือเพื่อให้ได้มาซึ่งพฤติกรรมที่มีประสิทธิภาพ และเชื่อถือได้จากการศึกษาความหมายของคำว่า วินัย ดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า วินัย หมายถึงระเบียบแบบแผนหรือกฎเกณฑ์ข้อตกลงที่กำหนดขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางให้บุคคลควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติเพื่อการดำเนินชีวิตอย่างเรียบร้อยสงบสุขในชีวิตตนเองและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมสำหรับความหมายของวินัยในตนเอง

วิวัฒน์ อัศวาณิชย์ (2523, หน้า 24) ให้ความหมายของความมีวินัยในตนเองไว้ว่า คือความสามารถที่บุคคลรู้ตัวอยู่ตลอดเวลา ในการแสดงพฤติกรรมทางด้านความเป็นผู้นำ ความรู้สึกรับผิดชอบ ความอดทน ไม่กังวลใจ มีความเชื่อมั่นในตนเอง ความเห็นใจ ไม่เกรงใจ โดยปราศจากเหตุผล มีความตั้งใจ ความรู้สึกผิดชอบ และความเชื่ออำนาจภายในตนเอง ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ตนต้องการแต่ไม่ขัดกับกฎเกณฑ์ข้อบังคับของสังคม รวมไปถึงการปฏิบัติตามระเบียบที่สังคมวางไว้

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2523, หน้า 2 – 3) ได้ให้ความหมายของวินัยแห่งตนว่า หมายถึงความสามารถของบุคคลในการที่จะให้รางวัลตนเองเมื่อตนทำดีและลงโทษตนเองเมื่อตนทำชั่ว ซึ่งหมายถึง ความสามารถในการควบคุมตนหรือความสามารถที่จะยืนหยัดเป็นตัวของตัวเอง

ลัดดาวรรณ ณ ระนอง (2525, หน้า 5) ให้ความหมายของความมีวินัยในตนเอง ไว้ว่าหมายถึง ความสามารถของบุคคลในการควบคุมอารมณ์ และพฤติกรรม โดยเกิดจากการสำนึกตัวขึ้นมาเอง ไม่เฉพาะเกิดจากข้อบังคับภายนอกเท่านั้น แม้จะมีอุปสรรคก็ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้น

ดวงใจ เนตรโรจน์ (2527, หน้า 12) ให้ความหมายของความมีวินัยในตนเองว่า หมายถึงความสามารถของบุคคลในการควบคุมอารมณ์ และพฤติกรรมของตนเองให้เป็นไปตามที่ตนมุ่งหวังไว้ แต่ทั้งนี้จะต้องไม่กระทำการใด ๆ อันเป็นผลให้เกิดความยุ่งยากแก่ตนในอนาคต และจะต้องเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเจริญแก่ตนและผู้อื่นโดยไม่ขัดต่อระเบียบของสังคมและไม่ขัดกับสิทธิของผู้อื่น

กูด (Carter V. Good 1973, หน้า 342) ให้ความหมายของความมีวินัยในตนเองว่า วินัยในตนเอง หมายถึง การบังคับควบคุมพฤติกรรมของบุคคล ไม่ใช่การบังคับจากภายนอก แต่เป็นการบังคับโดยอำนาจภายในของบุคคลนั่นเอง และเป็นอำนาจอันเกิดจากการเรียนรู้ หรือยอมรับในคุณค่าอันใดอันหนึ่ง ซึ่งทำให้บุคคลสามารถบังคับพฤติกรรมของตนเองได้จากการศึกษาความหมายของคำว่า ความมีวินัยในตนเองดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ ว่า วินัยในตนเอง หมายถึง ความสามารถในตัวบุคคลในการควบคุมตนเอง ทั้งในด้านอารมณ์ และความประพฤติที่ไม่ขัดกับข้อกำหนดของตนเองกฎระเบียบข้อบังคับของสังคม เพื่อให้เป็นไป ตาม

เป้าประสงค์ของตนเองที่ตั้งไว้ ในการวิจัยนี้มีเป้าประสงค์เพื่อให้เกิดพฤติกรรมการประหยัด ขึ้นในตนเอง

2. ประเภทของการมีวินัยในตนเอง

สุชา จันทร์เอม (2515, หน้า 19) ได้แบ่งวินัยออกเป็น 2 ประเภท คือ วินัยในตนเอง หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการควบคุมตนเอง โดยตนเป็นผู้แนะนำตนเองให้ประพฤติไปตามแนวทางที่เลือกว่าดี และวินัยทางสังคมหรือวินัยในหมู่คณะ หมายถึง การใช้ระเบียบข้อบังคับ กฎหมายหรือกฎเกณฑ์ เพื่อเป็นเครื่องมือรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสงบสุขในสังคม

ประดินันท์ อุปรมัย (2532, หน้า 13) ได้แบ่งวินัยออกเป็น 2 ประเภทคือ วินัยในกลุ่มคนหมายถึง กฎเกณฑ์หรือระเบียบข้อบังคับใช้เฉพาะในกลุ่มคน และ วินัยในตัวบุคคล หมายถึงกฎเกณฑ์หรือระเบียบข้อบังคับที่มีอยู่ภายในตัวบุคคลจากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า วินัยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ วินัยในตนเองและวินัยทางสังคม วินัยทั้ง 2 ประเภทจะต้องเกื้อหนุนกัน และต้องใช้ทั้ง 2 อย่างเป็นกรอบปฏิบัติ เพื่อให้ ประพฤติตนไปในแนวทางที่ถูกต้อง

3. ประโยชน์ของการมีวินัยในตนเอง

ประโยชน์ของการมีวินัยในตนเองนั้นในแต่ละสังคมแต่ละประเทศ ย่อมมีความเหมือนกันและแตกต่างกันขึ้นอยู่กับสังคมนั้น ซึ่งมีผู้ที่กล่าวไว้หลายท่าน ดังนี้

ประดินันท์ อุปรมัย (2532, หน้า 12-13) กล่าวถึงประโยชน์ของการมีวินัยในตนเองไว้ว่าเมื่อบุคคลอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มย่อมมีความคิดเห็นและพฤติกรรมต่างๆ กัน ถ้าปล่อยให้บุคคลสามารถแสดงพฤติกรรมทุกอย่างได้ตามความพอใจ สังคมก็จะเกิดความสับสนวุ่นวาย ดังนั้น การมีกฎเกณฑ์หรือมีระเบียบจำกัดพฤติกรรมของบุคคลไว้บ้าง จะช่วยให้กลุ่มคนหรือสังคมดังกล่าวอยู่ร่วมกันได้อย่างเรียบร้อยมากขึ้น ในกลุ่มสังคมใดที่มีสมาชิกมีวินัยในตนเองมาก แสดงว่ากลุ่มสังคมนั้นประกอบไปด้วยสมาชิกที่มีความรับผิดชอบมาก ในกรณีนี้วินัยในสังคมอาจไม่ต้องสร้างขึ้นมากนัก เช่น ในโรงเรียนใดมีนักเรียนที่มีวินัยในตนเองมาก คือ รู้ว่าตนเองจะต้องมาโรงเรียนเวลาเท่าใด จะออกจากโรงเรียนได้เมื่อใด ควรแต่งกายอย่างไร ควรแสดงกิริยามารยาทกับครูอาจารย์อย่างไร และควรมีหน้าที่ในฐานะนักเรียนอย่างไรบ้าง เป็นต้น โรงเรียนนั้นแทบจะไม่ต้องสร้างวินัยขึ้นมาบังคับ เพื่อให้นักเรียนต้องปฏิบัติตามอีกเลย แต่ในความเป็นจริงแล้วจะพบว่านักเรียนในโรงเรียนหนึ่ง ๆ นั้นมาจากสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน บางคนเคยได้รับการฝึกอบรมให้มีวินัยในตนเองมาแล้ว บางคนไม่เคยได้รับการฝึกให้มีวินัยมาก่อนเลย บางคนได้รับการเลี้ยงดูอย่างตามใจจะทำอะไรก็ไม่นึกถึงความเสียหายของส่วนรวม บางคนขาดการดูแลเอาใจใส่ในด้านการอบรมสั่งสอนให้มีวินัย ฉะนั้นจึงจำเป็นที่โรงเรียนจะต้องสร้างวินัยขึ้นมาเป็นระเบียบข้อบังคับให้ทุกคนปฏิบัติตามเหมือน ๆ กัน

สุชา จันทน์เอม (2531, หน้า 15) กล่าวถึงคุณค่า และประโยชน์ของการมีวินัยในตนเองไว้ว่า คุณค่าของการมีวินัยเพื่อมนุษยธรรม ทำให้ยอมรับนับถือในศักดิ์และสิทธิของบุคคล

ทำให้บุคคลทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมความเป็นผู้นำ และการยอมรับความสามารถของบุคคลแต่ละคน และเห็นว่าการมีวินัยนั้นก่อให้เกิดประโยชน์ดังนี้ คือ ช่วยให้เด็กมีพฤติกรรมเป็นระเบียบเรียบร้อย ช่วยให้เด็กมีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน สร้างความสามัคคีปรองดองกันให้เกิดขึ้นในหมู่คณะ ส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของตนเอง ช่วยให้ครูและเด็กอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและประสบผลสำเร็จในการเรียนการสอนจากการศึกษาวรรณกรรมเกี่ยวกับประโยชน์ของการมีวินัยในตนเองข้างต้นสามารถ สรุปได้เป็นด้านๆ ดังนี้

1. ด้านตนเอง ทำให้เป็นคนมีระเบียบเรียบร้อย เป็นที่ไว้วางใจของผู้อื่น มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของตนเอง

2. ด้านครอบครัว มีความไว้วางใจและเชื่อมั่นกัน ทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว

3. ด้านโรงเรียน ช่วยให้ครูและเด็กอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและประสบผลสำเร็จในการเรียนการสอน

4. ด้านสังคม สร้างความสามัคคีปรองดองกันให้เกิดขึ้นในหมู่คณะ

5. ด้านประเทศชาติ ทำให้คนในประเทศชาติอยู่เย็นเป็นสุข ไม่วุ่นวายสับสน การพัฒนาประเทศชาติเจริญก้าวหน้าไปด้วยดี

4. คุณลักษณะของผู้ที่มีวินัยในตนเอง

จงจิตร ศิริทรัพย์จนันท์ (2538, หน้า 20) ได้กล่าวถึง คุณลักษณะและพฤติกรรมของบุคคลที่มีวินัยในตนเอง ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้ คือ มีความรับผิดชอบ เชื่อมั่นในตนเอง ไม่กังวลใจ มีความตั้งใจจริง อดทน มีลักษณะความเป็นผู้นำ ซื่อสัตย์ จริงใจ มีเหตุผลกล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ เคารพในสิทธิของผู้อื่น ทำตามกฎเกณฑ์ของสังคม มีความเชื่ออำนาจในตน มีลักษณะมุ่งอนาคต มีความเห็นใจ ไม่เกรงใจโดยปราศจากเหตุผล

ลัดดาวรรณ ณ ระนอง (2525, หน้า 12) ได้สรุปคุณลักษณะของผู้ที่มีวินัยในตนเองไว้ตรงกัน และได้ให้ความหมายในแต่ละคุณลักษณะ ดังนี้

1. มีความซื่อสัตย์สุจริต โดยมีพฤติกรรมไม่หลอกลวงตนเอง และผู้อื่น ไม่ทุจริต ไม่หาผลประโยชน์ในทางมิชอบไม่เอาเปรียบผู้อื่น และละอายเกรงกลัวต่อบาป

2. มีความรับผิดชอบ โดยมีความสนใจ ความตั้งใจที่จะทำงาน และติดตามผลงานที่ได้กระทำแล้ว เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เป็นผลสำเร็จไปด้วยดี ยอมรับในสิ่งที่ตนกระทำลงไปทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย

3. เคารพในสิทธิของผู้อื่น เช่น ไม่ประพฤติปฏิบัติก้าวก่ายหรือล่วงล้ำสิทธิของผู้อื่น

4. มีระเบียบ และ ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม คือ ประพฤติปฏิบัติโดยไม่ขัดกับกฎเกณฑ์ ข้อบังคับของสังคมทั่วไป รวมถึงปฏิบัติตามระเบียบที่สังคมกำหนดไว้ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

5. มีลักษณะมุ่งอนาคต คือ สามารถอดใจรอผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งดีกว่าในปัจจุบัน

6. มีความเป็นผู้นำ โดยสามารถนำ ชักจูง แก้ปัญหา และดำเนินกิจกรรมของกลุ่มไปสู่เป้าหมายที่กำหนด และรับผิดชอบต่อกลุ่มได้

7. ตรงต่อเวลา โดยสามารถปฏิบัติภารกิจต่างๆได้ตรงตามเวลาที่กำหนดไว้

8. มีความอดทนขยันหมั่นเพียรโดยสามารถทนต่อความลำบากตรากตรำ และตั้งใจทำงานที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ไม่ย่อท้อเบื่อหน่าย

9. ยอมรับการกระทำของตน โดยยอมรับสภาพหรือรับผิดชอบผลที่เกิดจากการกระทำของตนเองอย่างเต็มใจ

ดวงใจ เนตรโรจน์ (2527, หน้า 18) ได้สรุปไว้ว่า บุคคลที่มีวินัยในตนเอง ควรประกอบด้วยพฤติกรรมที่สำคัญ คือ ความรู้สึกรับผิดชอบ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความตั้งใจ ความอดทนความเป็นผู้นำและความซื่อสัตย์จากวรรณกรรมที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ลักษณะของบุคคลที่มีวินัยในตนเองนั้นจะต้องประกอบไปด้วยคุณธรรมที่สำคัญคือ ความซื่อสัตย์สุจริต ตรงต่อเวลา ความรู้สึกรับผิดชอบ ความเชื่อมั่นในตนเอง เคารพในสิทธิของผู้อื่น มีระเบียบ และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม มีความอดทนขยันหมั่นเพียร ความเป็นผู้นำ และยอมรับการกระทำของตน การที่จะมีวินัยจะต้องได้รับการอบรมสั่งสอน มีการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมในสังคมมาแต่เยาว์วัย และมีพัฒนาการแนวประพฤตินี้จนกระทั่งกลายเป็นจิตสำนึกทางจริยธรรมหรือความมีวินัยในตนเอง เมื่อเติบโตขึ้นก็จะเป็นผู้ที่บรรลุวุฒิภาวะทางจิตนั่นเอง การมีวินัยในตนเองจำเป็นอย่างยิ่งที่คนไทยทุกคนจะต้องสร้างให้เกิดขึ้นกับตนเอง โดยเฉพาะนักเรียนช่วงวัยรุ่นที่กำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่

5. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีวินัยในตนเอง

กองวิจัยการศึกษา กรมวิชาการ (2542, หน้า 27) ได้ให้ความหมายของ วินัย ไว้ว่าเป็นคุณลักษณะของการจัดระบบภายในตนเอง หรือการควบคุมภายในตนเอง (internal control) ซึ่งแต่ละบุคคลจะพัฒนาไปตามการรับรู้ของตน โดยบางครั้งก็ไม่ขึ้นอยู่กับบุคคลอื่น ในการกำหนดว่าเด็กจะเป็นอย่างไรต่อไปนั้นการควบคุมภายในตนเองสำคัญกว่าความต้องการ การมองเห็นและการยอมรับของบุคคลอื่นต่อการแสดงออกของเด็กที่มีรากฐานมาจากการควบคุมภายในตน และภายนอกตน การควบคุมภายในตน เช่น การดูแลที่สม่ำเสมอ แต่การบังคับ และการลงโทษ ซึ่งเป็นการควบคุมภายนอกจะช่วยปลูกฝังวินัยในตนเองได้เพียงเล็กน้อยการพัฒนาความรู้สึกผิดชอบ ซึ่งเป็นทางให้บุคคลเกิดการควบคุมตนเองจากภายใน (internal control) หรือเกิดวินัยในตนเองเป็นกระบวนการที่ค่อยเป็นค่อยไป ต้องอาศัยการแนะนำอบรมสั่งสอนจากผู้อื่นตั้งแต่เยาว์วัยซึ่งเด็กจะพัฒนาการบังคับตนเองได้โดยได้รับ การแนะนำอย่างดีให้เขาเข้าใจบทบาททางสังคม และจากการดูแบบ และเลียนแบบอย่างที่ปฏิบัติกัน จะทำให้เด็กสามารถตระหนักถึงความจำเป็นในการทำตามสังคม เด็กจะได้รับความรู้เหล่านี้มิใช่เฉพาะจากผู้ใหญ่

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

เท่านั้น แต่ได้รับจากเพื่อนของเขาด้วยองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความมีวินัยในตนเองของบุคคลอย่างหนึ่งก็คือ บิดามารดาและสังคมที่มีตนอยู่ รวมทั้งการอบรมเลี้ยงดู และวัฒนธรรมในสังคมซึ่งเริ่มต้นมาจากบ้านและจะพัฒนาอย่างดีที่สุดในระยะเริ่มแรกของชีวิตบิดา มารดาที่มีวินัยในตนเองจะเป็นผู้ที่ให้ตัวอย่างแก่เด็กทั้งโดยการกระทำ การพูด และความรู้สึก ซึ่งแสดงให้เห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อการเกิดวินัยในตนเองจากการสังเกตพฤติกรรมของพ่อแม่พบว่า ความใส่ใจซึ่งกันและกันระหว่างพ่อแม่กับ ลูก การให้ความรักของพ่อแม่เป็นการฝึกวินัยที่ได้ผลและทำให้เด็กมีกาย3619 ควบคุมภายในอย่างแท้จริง จะต้องใช้การฝึกวินัยโดยอาศัยความรักจากพ่อแม่ จึงจะทำให้เด็กมีพัฒนาการด้านความรู้สึกผิดชอบ

ดวงใจ เนตรโรจน์ (2527, หน้า 14) ได้อธิบายถึงการมีวินัยในตนเองว่า มีความสำคัญต่อการแสดงออกทางจริยธรรมและคุณธรรมของบุคคลมาก ฉะนั้นการให้ความสนใจเกี่ยวกับกำเนิดและพัฒนาการของวินัยในตนเองจึงเป็นสิ่งจำเป็นในเรื่องนี้ นักจิตวิทยาพัฒนาการได้ให้ความสนใจมานานแล้วและมีความเห็นว่า ความมีวินัยในตนเอง หรือความสามารถควบคุมตนเองอย่างถูกต้องเป็นหลักของพัฒนาการทางจิตของบุคคล นั่นคือ การมีวินัยในตนเองเป็นลักษณะสำคัญของผู้ที่บรรลุวุฒิภาวะทางจิต

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2523, หน้า 5) พบว่า การฝึกวินัยให้แก่เด็กโดยการใช้เหตุผลและให้ความรักเป็นวิธีการฝึกวินัยที่ได้ผลดีที่สุด และช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางสมองของเด็ก เพราะช่วยให้เด็กเข้าใจเหตุผล หรือมาตรฐานสังคมที่พ่อแม่ต้องการ การฝึกวินัยด้วยวิธีนี้จะทำให้เด็กมีวินัยในตนเองสูงและที่สำคัญคือ พ่อแม่ ครู และผู้ใหญ่อื่น ๆอาจจะเป็นผู้ที่ให้บทเรียนที่ดีแก่เด็กในการพัฒนาการบังคับตนเอง และในขณะเดียวกันก็อาจจะยับยั้งการพัฒนานั้น ถ้าหากบุคคลเหล่านี้ไม่ได้สร้างบรรยากาศของความรักและช่วยเหลือเด็กหรือมีการคาดหวังเอากับเด็กมากเกินไป จนขาดความเข้าใจต่อความรู้สึกของเด็ก ซึ่งจะกลับกลายเป็นการสร้างปัญหาให้แก่เด็ก

ในทฤษฎีที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการมีวินัยในตนเองเครื่องมือวัดระดับพัฒนาการทางจิตของบุคคลนั้นมี 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีเมาเรอร์ (Mowrer) ว่าด้วยจุดกำเนิดของการควบคุมตนและทฤษฎีของเพคและฮาวิคเฮิสต์ (Pack and Havighurst) ว่า ด้วยการพัฒนาการของแรงจูงใจทางจริยธรรม ซึ่งยึดการควบคุมของอีโก้ และซุปเปอร์อีโก้ เป็นหลักจากทฤษฎีทั้งสองนี้
ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2523, หน้า 7– 9) ได้อธิบายไว้ดังต่อไปนี้ คือ

1. ทฤษฎีการเกิดวินัยในตนเองของเมาเรอร์ (Mowrer) การเกิดวินัยในตนเองของบุคคลนั้น นักจิตวิทยาทั้งหลายเชื่อว่า จะต้องมีพื้นฐานมาตั้งแต่ระยะแรกเกิดจนกระทั่งเติบโตขึ้นมา สิ่งสำคัญคือ ความสัมพันธ์ระหว่างทารกกับบิดามารดาหรือผู้ เลี้ยงดูอันจะเป็นทางนำไปสู่ความสามารถในการให้รางวัลตนเอง หรือความสามารถควบคุมตนเองเมื่อโตขึ้น ซึ่งเมาเรอร์อธิบายว่าทารกหรือเด็กจะต้องเรียนรู้จากผู้เลี้ยงดูตน โดยที่การเรียนรู้นี้จะเกิดในสภาพอันเหมาะสมเท่านั้นการเรียนรู้ของเด็กทารกหรือเด็กนี้จะเกิดขึ้นหลายระดับและขั้นตอนดังต่อไปนี้

1.1 บุคคลที่สำคัญต่อการเรียนรู้ของทารกหรือเด็ก คือ บิดามารดา หรือผู้เลี้ยงดูซึ่งเป็นผู้ที่มาบำบัดความต้องการของทารก เช่น หิวก็ได้ดื่ม ร้อนก็ได้อาบน้ำ ยุงกัดก็มีผู้ปัดให้เป็นต้น ทำให้ทารกรู้สึกสบาย พอใจ และมีความสุข ความรู้สึกของทารกนี้จะรุนแรงมากและติดตรึงอยู่ในสำนึกของทารกไปจนเติบโตขึ้น ประกอบกับการปรากฏตัวของบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูในขณะที่มาปรนนิบัติเด็กควบคู่กันไปด้วยนั้น จะถ่ายทอดความรู้เรื่องการประหยัดสู่ตัวเด็ก ซึ่งเมาเรอร์เชื่อว่า การรักและพอใจบิดามารดานั้น จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ โดยที่ความสุขความพอใจที่ได้รับการบำบัดต้องมาก่อน มิฉะนั้นเด็กก็จะไม่มีรากฐานในการที่จะเรียนรู้ในเรื่องของการประหยัดอดออมจาก บิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูตนนั้นก็คือ บุคคลที่สำคัญต่อการเรียนรู้เริ่มแรกของทารกหรือเด็กก็คือผู้เลี้ยงเด็ก ซึ่งอาจจะเป็นบิดามารดาหรือผู้อื่นก็ได้

1.2 การปฏิบัติเป็นตัวอย่างต่อผู้ที่ตนรักและพอใจ จะนำไปสู่กระบวนการอบรมสั่งสอนหรือการเลียนแบบ กล่าวคือ จากความรักและพอใจของเด็กที่มีต่อบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูจึงทำให้เด็กเกิดการทำตาม เลียนแบบที่บิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูสั่งสอน ซึ่งการกระทำของเด็กเช่นนี้จะทำให้เขาเกิดความสุข ความพอใจได้เอง อันเป็นลักษณะการให้รางวัลและชมเชยตนเองโดยบุคคลไม่ได้หวังผลจากภายนอก การเลียนแบบผู้เลี้ยงดูตนของเด็ก จะทำทั้งทางที่ดีและไม่ดีเท่าๆ กัน ตราบเท่าที่ลักษณะนั้นเป็นลักษณะของผู้ที่ตนรักและพอใจ เช่น ถ้าเด็กเห็นผู้เลี้ยงดูสูบบุหรี่เสมอ เมื่อเด็กสูบบุหรี่บ้างก็จะมีความสุขความพอใจ เพราะเป็นลักษณะของผู้ที่ตนรักพอใจมาก่อน ความสามารถในการให้รางวัลตนเองนี้ เมาเรอร์เชื่อว่าเป็นลักษณะที่แสดงถึงการบรรลุวุฒิภาวะทางจิตของบุคคลนั้นโดยจะปรากฏขึ้นในเด็กปกติที่อายุประมาณ 8-10 ขวบ และจะพัฒนาต่อไปจนสมบูรณ์เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ฉะนั้นผู้ที่บรรลุวุฒิภาวะทางจิตอย่างสมบูรณ์จึงเป็นผู้ที่มีความสามารถที่จะควบคุมตนให้ปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผลในสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น ในการโต้ตอบเมื่อเกิดความคับข้องใจ เมื่อเกิดความกลัว ในการมีความรักและในการมีอารมณ์ต่าง ๆเป็นต้น ส่วนผู้ที่ขาดวินัยในตนเองหรือขาดการควบคุมตนเองก็เพราะไม่ได้ผ่านการเรียนรู้ตั้งแต่วัยทารก จึงกลายเป็นบุคคลที่ขาดความยับยั้งชั่งใจในการกระทำและกลายเป็นผู้ทำผิดกฎหมายของบ้านเมืองอยู่เสมอ ในรายที่รุนแรงอาจกลายเป็นอาชญากรเรื้อรังหมดโอกาสที่จะแก้ไขดังนั้น จากทฤษฎีของเมาเรอร์ การเกิดวินัยในตนเองจนเป็นผู้ที่บรรลุวุฒิภาวะทางจิตนั้นจะต้องเริ่มต้นจากการเลี้ยงดูในวัยทารกอย่างมีความสุข ความอบอุ่นและผ่านการอบรมสั่งสอนหรือ การเลียนแบบที่ดีงามจากผู้ที่เลี้ยงดูตนเอง จึงจะพัฒนามาเป็นลักษณะที่เด่นชัดในจิตสำนึกของบุคคลนั้นและกลายเป็นพฤติกรรมที่ถูกต้องมีเหตุผลของบุคคลนั้น

2. ทฤษฎีแรงจูงใจทางจริยธรรมหรือความมีวินัยในตนเองของเพคและแฮวิคเฮิสต์ (Peck and Havighurst) เชื่อว่าการควบคุมของอีโก (ego-control) และการควบคุมของซุปเปอร์อีโก (super ego-control) ร่วมกันช่วยให้เกิดความต้องการแสดงพฤติกรรมเพื่อผู้อื่นอย่างสมเหตุสมผล นักทฤษฎีทั้งสองเห็นว่าพลังควบคุมของอีโกและซุปเปอร์อีโกในบุคคลจะมีมากหรือน้อยก็ได้และบุคคลแต่ละคนจะมีพลังควบคุมของอีโกและซุปเปอร์อีโกในระดับที่ไม่เท่ากัน

อันเนื่องมาจากการได้รับความรู้ทางจริยศึกษาที่ทำให้ทราบถึง ผลที่เกิดจากการแสดงพฤติกรรมต่างๆ ในแต่ละบุคคลจะมีระดับไม่เท่ากัน ซึ่งจะส่งผลไปยังความมีวินัยในตนเองหรือการควบคุมของอีโก และซุปเปอร์อีโกที่ต่างระดับกัน ดังนั้นนักทฤษฎีทั้งสอง จึงได้จำแนกลักษณะของบุคคลออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้ คือ

2.1 พวกปราศจากจริยธรรม (amoral person) หมายถึง บุคคลที่มีพลังควบคุมของอีโกและซุปเปอร์อีโกที่น้อยมาก โดยบุคคลจะเป็นผู้ที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางและเห็นแก่ตัวฝ่ายเดียว โดยที่ไม่เรียนรู้ที่จะให้แก่ผู้อื่น เป็นผู้ที่ไม่สามารถควบคุมตนเองได้ และจะกระทำการต่างๆอย่างไม่ไตร่ตรอง บุคคลประเภทนี้ถูกควบคุมโดยความเห็นแก่ตัวของตนเอง และเป็นผู้ที่ขาดความมีวินัยในตนเองหรือมีน้อยมาก

2.2 พวกเอาแต่ได้ (expedient person) หมายถึง บุคคลที่มีพลังควบคุมของอีโกน้อย แต่พลังควบคุมของซุปเปอร์อีโกมีมากขึ้น แต่ก็ยังจัดอยู่ในประเภทปานกลางค่อนข้างน้อย บุคคลประเภทนี้จะยังยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง และกระทำทุกอย่างเพื่อความพอใจและผลได้ของตนเอง เป็นคนที่ไม่จริงใจจะยอมอยู่ใต้การควบคุมของผู้มีอำนาจ ถ้าจะทำให้เขาได้รับผลที่ต้องการได้ เป็นผู้ที่มีความมีวินัยในตนเองน้อย ลักษณะนี้จะปรากฏตั้งแต่วัยเด็กตอนต้น และในคนบางประเภทจะติดตัวไปจนตลอดชีวิต

2.3 พวกคล้อยตาม (conforming person) หมายถึง บุคคลที่มีพลังควบคุมของอีโกน้อยเหมือนคน 2 ประเภทแรก แต่มีพลังควบคุมของซุปเปอร์อีโกมากกว่า คือ อยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างมาก คนพวกนี้จะยึดพวกพ้องเป็นหลัก และคล้อยตามผู้อื่นโดยไม่ต้องไตร่ตรอง บุคคลประเภทนี้อยู่ภายใต้การควบคุมของสังคมและกลุ่ม เป็นผู้ที่มีวินัยในตนเองระดับปานกลางแต่ไม่แน่นอน

2.4 พวกตั้งใจจริงแต่ขาดเหตุผล (irrational conscientious person) หมายถึงบุคคลที่มีพลังควบคุมของอีโกในระดับปานกลาง แต่มีพลังควบคุมของซุปเปอร์อีโกมาก จนเป็นผู้ที่ยอมรับกฎเกณฑ์และค่านิยมทางสังคมเข้าไป เป็นลักษณะของตนเอง จะเป็นผู้ที่ทำตามกฎเกณฑ์และกฎหมายอย่างยึดมั่นและมีศรัทธา เป็นผู้ที่ถูกควบคุมโดยค่านิยมและปทัสถานของสังคม เป็นผู้ที่มีวินัยในตนเองค่อนข้างมาก แต่ยังไม่สมบูรณ์ บุคคลประเภทนี้จะทำตามกฎอย่างเคร่งครัด โดยเห็นว่า กฎเกณฑ์นั้นเป็นของศักดิ์สิทธิ์ แม้จะก่อให้เกิดผลเสียหายแก่ผู้อื่นก็ไม่สนใจบุคคลประเภทนี้จะเป็นหลักของชุมชน เพราะมีความมั่นคงในความเชื่อและการกระทำ คนอื่นเห็นได้ง่ายแต่การขาดความยืดหยุ่นอย่างมีเหตุผลของคนประเภทนี้ จึงยังเป็นคนประเภทที่ไม่สมบูรณ์ทางจริยธรรม

2.5 พวกเห็นแก่ผู้อื่นอย่างมีเหตุผล (rational altruistic person) คือ บุคคลที่มีพลังควบคุมของอีโกมาก และพลังควบคุมของซุปเปอร์อีโกก็มากด้วย จนเกิดสมดุลระหว่างการปฏิบัติตนตามกฎเกณฑ์ของสังคมและความสมเหตุสมผลโดยเห็นแก่ผู้อื่นทั่วไปเป็นหลักบุคคลประเภทนี้มีความสามารถควบคุมตนเองอย่างมีเหตุผล มิได้ตกอยู่ในอิทธิพลของกลุ่มในสังคม

หรือใต้อิทธิพลของกฎเกณฑ์อย่างปราศจากเหตุผล เป็นผู้ที่มีวินัยในตนเองสูงมาก จะเป็นผู้ที่ตระหนักถึงผลของการกระทำของตนต่อผู้อื่น ก่อนจะทำอะไรต้องพิจารณาอย่างมีเหตุผลเพื่อผู้อื่นพร้อมที่จะร่วมมือกับสังคม มีความรับผิดชอบและให้ความเคารพเพื่อนมนุษย์โดยทั่วไป มีความต้องการที่จะเสียสละและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม บุคคลประเภทนี้มีไม่มากนักในแต่ละสังคมแต่นักทฤษฎีทั้งสองเชื่อว่าเป็นบุคลิกภาพที่พัฒนาถึงขีดสูงสุดของมนุษย์

6. แนวทางการสร้างเสริมวินัยในตนเอง

การสร้างเสริมวินัยให้เกิดขึ้นแก่พลเมืองของประเทศนั้น ควรจะสร้างเสริมในตนเองก่อน เพราะวินัยในตนเองเป็นพื้นฐานของการควบคุมตนเองให้มีวินัยทางสังคม และควรจะปลูกฝังตั้งแต่เด็ก ๆ ซึ่ง (จงจิตร ศิริทรัพย์จนันท์, 2538, หน้า 22) ได้กล่าวถึง ความจำเป็นในการปลูกฝังวินัยในตนเองให้แก่เด็กไว้ว่าการควบคุมตนเองหรือที่เรียกว่า การมีวินัยในตนเองเป็นปัจจัยสำคัญมากในการพัฒนาอุปนิสัยของเด็ก การสร้างเสริมระเบียบวินัยในตนเองเป็นหน้าที่ของพ่อแม่และครูอาจารย์ที่ต้องพยายามปลูกฝังความมีระเบียบวินัยให้เหมาะสมกับวัย ให้เด็กได้รับผิดชอบการงานต่าง ๆ ต้องแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้แก่เด็กเพื่อให้เด็กได้ปฏิบัติภารกิจอย่างสม่ำเสมอให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของตนเองโดยไม่ต้องมีคนอื่นมาเตือนให้ทำ พ่อแม่เป็นผู้มีอิทธิพลยิ่งในการสร้างวินัยให้แก่เด็ก พ่อแม่ต้องไม่ตามใจเด็กมากเกินไปหรือเข้มงวดกับเด็กมากเกินไป และพ่อแม่ยังเป็นตัวแบบให้โดยไม่รู้ตัว เนื่องจากเด็กจะสังเกตและเลียนแบบพ่อแม่หรือบุคคลที่อยู่ใกล้ชิด ดังนั้น วิธีการปลูกฝังความมีวินัยในตนเองให้แก่เด็กนอกจากจะสอนด้วยวาจาแล้ว พ่อแม่จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดี มีความสม่ำเสมอในการปฏิบัติจะต้องกระทำจนเป็นอัตโนมัติให้เด็กเห็นเป็นประจำก่อน และเมื่อเด็กมีคุณลักษณะที่ต้องการก็ต้องเสริมแรงโดยการให้รางวัล เช่น การชมเชย หรือให้สิ่งของเป็นบางครั้ง สำหรับครูนั้นต้องสอนควบคู่ไปกับการสร้างวินัยไปด้วยซึ่งวิธีการสร้างเสริมวินัยในตนเองของครูนั้นทำได้หลายวิธีดังที่

จงจิตร ศิริทรัพย์จนันท์ (2538, หน้า 22) ได้กล่าวถึง วิธีการพัฒนาและเสริมสร้างวินัยในตนเองไว้ดังนี้คือ

1. ให้เด็กเข้าใจระเบียบข้อบังคับด้วยเหตุผลว่า เหตุใดจึงต้องมีระเบียบข้อบังคับ ไม่ใช้วิธีการห้ามหรือการใช้กำลังโดยไม่บอกเหตุผล

2. ชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจประโยชน์ที่จะได้รับจากการปฏิบัติตามระเบียบวินัย

3. เสรีภาพของการกระทำต่าง ๆ นั้นมิใช่เสรีภาพตามใจปรารถนาที่จะทำสิ่งใดได้ตามใจชอบ แต่เสรีภาพในการกระทำจะต้องไม่กระทบกระเทือน เป็นผลเสียแก่ตนเองและแก่ส่วนรวมเป็นเสรีภาพการกระทำที่ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ซึ่งการที่จะให้เด็กมีวินัยในตนเองและมีความรับผิดชอบต่อผู้อื่นนั้น จะต้องสร้างบรรยากาศของความมีเสรีภาพให้แก่เด็กเป็นเบื้องต้น ทุกวันนี้เด็กนักเรียนของเรามักจะถูกครอบงำด้วย กฎ ระเบียบ ประเพณี วัฒนธรรม มาก

จนเกินไป ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ กักขัง หน่วงเหนี่ยว จึงคิดแต่จะหลีกเลี่ยง

4. ระเบียบข้อบังคับเป็นสิ่งจำเป็นแก่หมู่คณะ เป็นกฎเกณฑ์ของสังคมที่จะควบคุมมิให้คนในสังคม ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ตามอำเภอใจ ฉะนั้นคนในสังคม จะต้องรู้กฎหมาย รู้ระเบียบข้อบังคับของสังคม และต้องมีวัฒนธรรมอันดีงาม โรงเรียนต้องให้ความสำคัญในเรื่องวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ของสังคมเท่าๆ กับระเบียบข้อบังคับที่สังคมได้กำหนดขึ้น

วัชระ ธุระคำ (2528, หน้า 120) ได้กล่าวว่า เพื่อให้การเสริมสร้างวินัยมีประสิทธิภาพ ครูผู้สอนต้องยึดเกณฑ์ 3 ประการ เป็นเป้าประสงค์ คือ

1. วินัยต้องทำให้เด็กเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่พึงประสงค์หรือสร้างความเจริญงอกงามให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก

2. วินัยจะต้องคงรักษาเกียรติและศักดิ์ศรีของเด็กไว้

3. วินัยจะต้องสามารถพยุงสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างผู้ปกครองเด็กและตัวเด็กเอง

จากข้อมูลดังที่กล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่า วินัยในตนเอง หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการควบคุมตนเองทั้งทางอารมณ์และพฤติกรรมให้เป็นไปตามที่ตนต้องการ ในที่นี้มีจุดมุ่งหมายการควบคุมตนเองเพื่อให้เกิดพฤติกรรมการประหยัดในตนเอง

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยที่สร้างองค์ความรู้ที่สามารถพัฒนาไปสู่การปฏิบัติได้ ซึ่งสอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันที่ต้องการองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการแก้ไขปัญหาเพื่อการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ สามารถจำแนกได้ดังนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมรส่วนร่วมเป็นความพยายามของนักวิชาการและการพัฒนาในการสังเคราะห์ปัญหา และศักยภาพของงานวิจัยส่วนหนึ่งกับงานพัฒนาอีกส่วนหนึ่ง และพยายามเชื่อมโยงสาระสำคัญของการพัฒนา และการวิจัยออกมาเป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมหรือการวิจัยและพัฒนา (research and development: R&D) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) จึงเป็นการวิจัยและพัฒนารูปแบบหนึ่งที่ทำโรงเรียนและมีการเชื่อมโยงส่วนที่เป็นการวิจัย (research) กับส่วนที่เป็นการพัฒนาหรือแก้ปัญหาแบบมีส่วนร่วม

2. แนวคิดของการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมคือ กระบวนการที่ผู้คนจำนวนหนึ่งในองค์กรหรือชุมชนเข้ามาร่วมศึกษาปัญหาโดยกระทำร่วมกับนักวิจัยผ่านกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้นจนกระทั่งเสร็จสิ้นการเสนอผลและอภิปรายผลของการทำวิจัย เป็นการเริ่มต้นของคนที่อยู่กับ

ปัญหา(problems people) ค้นหาปัญหาที่ตนเองมีอยู่ร่วมกับนักวิชาการ จึงเป็นกระบวนการที่คนใน

องค์กรหรือชุมชนมิใช่ผู้ถูกกระทำ แต่เป็นผู้กระทำมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีอำนาจ ร่วมกันในการวิจัย การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการวิจัยที่ต่างไปจากการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ธรรมชาติหรือทางสังคมศาสตร์ เพราะเน้นการยอมรับหรือความเห็นพ้องจากทางผู้ปกครองของนักเรียน สิ่งที่นักวิจัยต้องคำนึงถึง คือ การประเมินความสัมพันธ์ระหว่างทางโรงเรียนกับทางบ้านของนักเรียนอยู่ตลอดเวลาและทบทวนวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นครั้งคราว เพื่อให้สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้ปกครองและคนในชุมชน

3. ปรัชญาของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เชื่อว่าทางนักเรียนและผู้ปกครองเป็นผู้ที่อยู่กับข้อมูลของความเป็นจริงเป็นผู้ที่รู้ดีเท่ากับนักวิจัย หรืออาจจะรู้มากกว่านักวิจัย การปฏิบัติการใด การตามที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต จึงต้องเริ่มจากตัวของนักเรียนและชาวบ้านรวมไปถึงผู้ปกครองของนักเรียนไม่ใช้เริ่มจากสมมุติฐาน ของผู้วิจัยหรือนักพัฒนาแต่เพียงฝ่ายเดียว ผู้ที่เกี่ยวข้องในฝ่ายต่าง ๆ ทั้งชาวบ้านผู้ปกครองนักเรียน นักวิจัยและพัฒนาควรจะมีบทบาทในการร่วมกำหนดปัญหาและเลือกแนวทางในการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง และพัฒนาบทบาท ของทั้งสามฝ่ายที่ต่างมีความเท่าเทียมกัน การวิจัยลักษณะนี้จึงเป็นการเรียนรู้แบบผสมผสานระหว่างความรู้เชิงทฤษฎี และระเบียบวิธีวิจัย เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของนักพัฒนาตามทั้งความต้องการกับความรอบรู้ของทางนักเรียนและผู้ปกครองของนักเรียนรวมไปถึงคณะครูที่ได้มรส่วนร่วมในแต่ละกรณีศึกษา

นอกจากนี้ สิทธิณัฐ ประพุทธนิติสาร (2545, หน้า 24-27) ได้เสนอปรัชญาแนวคิดของนักวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สรุปได้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมเป็นสิทธิ (right) เป็นเอกสิทธิ (privilege) เป็นการทำงานเป็นกลุ่มเป็นกระบวนการบริหารการพัฒนาชนบทและเป็นเครื่องมือชี้วัดการพัฒนา

2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกรบวนการที่มีชีวิต (dynamic and organic process) เริ่มต้นจากสภาพจริงในปัจจุบันมุ่งไปถึงจุดที่ควรจะเป็นไปได้ในอนาคต จะมีลักษณะที่มีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ ไม่สามารถกำหนดเวลาและกิจกรรมล่วงหน้าได้เชื่อว่าผู้ด้อยโอกาสมีความสามารถที่จะร่วมทำงานได้จะต้องเริ่มจากคนที่รู้สึก (feel) ต่อปัญหาหรือความต้องการของตนไปสู่การคิด (think) การกระทำ ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (transformation) ทั้งในตัวเองและชุมชนทั้งในด้านสติปัญญาจิตใจและมิติด้านกายภาพสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ

3. กระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ประกอบไปด้วยการแสวงหาความรู้และการกระทำ จะดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและไม่สิ้นสุดตราบเท่าที่ผู้ด้อยโอกาส

ยังสามารถรวมกลุ่มกันได้ และยังคำนึงถึงภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าภูมิปัญญาของนักวิชาการ

4. การวิจัยแบบมีส่วนร่วมเกิดจากการปรับยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ผู้ได้รับการพัฒนาเป็นศูนย์กลางของการดำเนินการ ด้วยความเชื่อในความสามารถของมนุษย์ที่แก้ไขปัญหาด้วยตัวเองได้ถ้าเขารู้และเข้าใจในเป้าหมายของการพัฒนาของตนเองและชุมชน การวิจัยในลักษณะนี้เป็นการจุดพลังให้ชุมชนรับรู้การเรียนรู้ที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนและในสถาบันต่าง ๆ เป็นการเรียนรู้และการทำงานร่วมกันซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน นอกจากนี้ยังเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง นักเรียนกับครู และผู้ปกครองที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน แล้วนำเอากลับมาวิเคราะห์ เพื่อค้นหาศักยภาพ ปัญหาแนวทางการแก้ปัญหาด้วยการวางแผนที่วางไว้ ประเมินงานเป็นระยะเพื่อปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินงานให้สามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างสมบูรณ์แบบและมีประสิทธิภาพ

5. เป้าหมายสุดท้ายของงานวิจัย คือ การเปลี่ยนสังคมอย่าง ถอนรากถอนโคนเพื่อพัฒนาชีวิตและความเป็นอยู่ของประชนให้ดีขึ้น เพราะฉะนั้นจึงต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันและเต็มที่ตลอดกระบวนการของการวิจัย ตั้งแต่การทำความเข้าใจและนิยามปัญหาของการวิจัย การเลือกวิธีการแก้ไขปัญหา การวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ การทำกิจกรรม ที่จะตามมาจากผลการวิจัย และยังให้กลุ่มคนไร้อำนาจต่อรอง (powerless group) ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยด้วย ทั้งนี้ เพื่อจะก่อให้เกิดจิตสำนึกและความตระหนักขึ้นในนักเรียนทำให้เกิดความหวงแหนในทรัพยากรต่าง ๆ ของตนเองและมุ่งไปสู่การพึ่งตนเอง นักวิจัยภายนอกเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกและเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ตลอดกระบวนการวิจัยเท่านั้น

4. วัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกาส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ได้พัฒนาตนเองในการนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

4.1 เพื่อปลูกจิตสำนึกในนักเรียนเกิดความตระหนักในปัญหาของตนเองและเกิดความตระหนักในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตน มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเองและในโรงเรียนและชุมชน

4.2 เพื่อดำเนินการวิจัยโดยเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์อย่างเป็นวิทยาศาสตร์เพื่อช่วยในการตัดสินใจ กำหนดปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหา รวมทั้งดำเนินการแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยอาจร่วมกับองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องนั้นๆ

4.3 เพื่อร่วมกับโรงเรียนและชุมชนในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

4.4 เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่มและการทำงานร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาในส่วนของโรงเรียนและชุมชน อีกทั้งผลักดันให้กิจกรรมทั้งหมดดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

5. วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

5.1 เน้นการศึกษาโรงเรียนและชุมชน เป็นการให้ความสำคัญกับข้อมูลและความคิดเห็นของชาวบ้าน การเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นสนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาในโรงเรียนและชุมชนหรือความต้องการของชุมชน ซึ่งเป็นช่วยกันวิเคราะห์สภาพปัจจุบันในชุมชน นอกจากนี้ต้องคำนึงถึงทรัพยากรในชุมชนที่เอด่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนา

5.2 เน้นการหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาโดยการมีส่วนร่วมของทั้งผู้ที่วิจัยและผู้ที่เป็นตัวแปรในการวิจัย โดยให้กลุ่มตัวอย่างที่ถูกวิจัยและผู้ที่ทำการวิจัยมรส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา ศึกษาทรัพยากรท้องถิ่นที่จะนำไปสู่วิธีการแก้ไขปัญหา

5.3 เน้นให้โรงเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมในการคัดเลือกโครงการ เพื่อนำไปสู่การนำไปปฏิบัติซึ่งอาจจะต้องคำนึงถึงความน่าจะเป็นของแนวคิดที่ได้รับการนำเสนอมา รวมถึงความเหมาะสมกับเงื่อนไขทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และอื่น ๆ ร่วมด้วย

5.4 เน้นให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาทุกขั้นตอนและความสามารถดำเนินการได้เองหลังจากสิ้นสุดการวิจัยหรือเมื่อนักวิจัยออกจากพื้นที่แล้ว

6. ระเบียบของวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการการแบบมีส่วนร่วม เป็นระเบียบวิธีที่ไม่ยึดติดรูปแบบอันเป็นมาตรฐานใด ๆ การรวบรวมข้อมูลสามารถทำได้หลายรูปแบบ โดยมากจะใช้วิธีเดียวกับวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ แต่การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีขั้นตอนมากกว่างานวิจันเชิงคุณภาพมีการปฏิบัติการและกิจกรรมที่เพิ่มเข้ามา ตลอดจนการติดตามประเมินสถานการณ์และการปรบปรุงแก้ไขเพื่อให้เกิดความเหมาะสม การรวบรวมข้อมูลตั้งแต่การเข้าไปในสนาม การสร้างความสัมพันธ์ การสังเกต การสัมภาษณ์และการวิเคราะห์ เน้นการมีส่วนร่วมของฝ่ายของประประชาชนมีวิธีการทำได้หลายวิธี เช่น การตะล่อม (probe) การประชุมกลุ่ม การใช้วีดีทัศน์ การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสัมมนา การสำรวจ การให้คำปรึกษา การทำแผนที่ของชุมชน การสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม การอภิปราย การที่จะได้ข้อมูลที่ต้องโดยใช้วิธีการใดนั้น ต้องมีความกลมกลืนและขึ้นอยู่กับการตกลงร่วมกันระหว่างนักวิจัยกับประชาชนในชุมชน

7. บทบาทของนักวิจัยในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นักวิจัยต้องมีบทบาท ดังนี้

7.1 ต้องตระหนักในข้อจำกัดของตนเองมีความรู้สึกว่าไม่รู้ นอกจากนี้ยังต้องตระหนักในระบบคุณค่าของคุณค่าของตนเองเมื่อต้องสัมพันธ์กับค่านิยมของประชาชนในท้องถิ่นที่แตกต่างกันไปจากตนเอง

7.2 ยอมรับการไม่รู้และพยายามเรียนรู้จากคนในชุมชนผ่านมิตรภาพ ความเข้าซึ่งกัน และกัน

7.3 หลังจากที่ได้ข้อมูลพอสมควรหรือเข้าใจปัญหาของท้องถิ่น ต้องร่วมกับชาวบ้านหาทางออกหรือการแก้ไขปัญหาซึ่งขั้นตอนนี้เป็นงานหนักและมักเกี่ยวพันกับความขัดแย้งอันเกิดจากโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น แต่การก้าวเดินอย่างมีจังหวะปลุกกระตุ้นให้คนใน โรงเรียนและชุมชน ให้ตระหนักและเปิดกว้างออกจะช่วยให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ และเห็นทางออก ที่ไม่จำเป็นต้องการปะทะหรือนำไปสู่ความขัดแย้งเสมอไป นอกจากนั้นการแก้ไขปัญหาโดยคนในโรงเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมเป็นระบบการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาไปด้วย

7.4 คนนอกที่เข้าไปเรียนรู้ในโรงเรียนและชุมชนหรือชนบทต้องเตรียมเรียนรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ ความขัดแย้งของผู้นำชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างพวกเขากับอำนาจภายนอก อิทธิพลของพวกเขาต่อนโยบายและการปฏิบัติในการพัฒนาด้วย

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้นำเอาข้อมูลที่ได้ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องของการประประหยัดด้วยการทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย โดยประยุกต์จากหลักการประหยัดของนโยบายขับเคลื่อนแผนชุมชน ขจัดความยากจน ศูนย์อำนวยการต่อสู้กับความยากจนเพื่อชนะความยากจน กระทรวงมหาดไทย (ศตจ.มท.) ซึ่ง ประกอบด้วย การทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย ประจำตัวทุกวันและ การควบคุมรายจ่าย/ลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น มาเป็นกรอบในการวิจัย รวมทั้งนำหลักการวิจัยแบบมีส่วนร่วมมาใช้ในการวิจัยประกอบด้วยการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) การสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล (individual interview) การสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม (group interview) การสังเกตแบบมีโครงสร้าง เป็นการสังเกตที่กำหนดสิ่งที่สังเกตไว้อย่างแน่นอนเป็นการเฉพาะว่าจะสังเกตพฤติกรรมหรือปรากฏการณ์อะไรบ้างก่อนหลัง และมักจะมีเครื่องมือและอุปกรณ์ช่วยการสังเกต ซึ่งทำเป็นแบบฟอร์มเตรียมไว้ล่วงหน้า และใช้แผนที่ความคิด (mind map) ประกอบการสนทนากลุ่ม